CONCEPTUL DE „TEXT”, ÎN VIZIUNE DECONSTRUCTIVISTĂ (I)

ALINA-IULIANA POPESCU

Cuvinte-cheie: *text, deconstrucţie, Jacques Derrida, deconstructivism, reconstrucţie*

Tema *deconstrucţiei* este, cu siguranţă, una de mare actualitate şi importanţă, în condiţiile în care ea este atribuită fenomenului *postmodernist,* implicând o reconsiderare a textului printr-o reinterpretare riguroasă şi de substanţă a acestuia, aceasta fiind una „dintre principalele forme de analiză filozofică şi literară, derivată din operele publicate în anii ’60 de filozoful francez Jacques Derrida”[1]. Pornind pe firul istoriei, pentru a vedea ce reprezintă *deconstrucţia* şi dacă ea are sau nu, ca punct de plecare, curentul *deconstructivismului,* manifestat, cu precădere, în filozofie şi în arhitectură, un periplu, în acest sens, printre definirile şi clasificările făcute de teoreticieni, istorici şi critici literari, cu privire la acest concept, îl considerăm oportun. Concluziile extrase în final vor reuşi, astfel, să ofere o nouă portiţă în înţelegerea şi clarificarea unor concepte majore de teorie literară.

Deconstrucţia, definită în paginile DEX-ului, ar însemna: „Deconstrucţie s.f. (< fr. *déconstruction*, engl. *deconstruction*). Mod de abordare critică a posibilităţilor limbii de a exprima semnificaţii coerente, clare, finite, pornind de la analiza intrinsecă a noţiunilor şi textelor, cu scopul de a evidenţia contradicţiile, inconsecvenţele,

[1] Vezi, Dan Negruţ, *Deconstrucţia personajului **Don Juan,** de la Romantism până la Postmodernism, Teză de Doctorat,* Oradea, 2011, p. 6. Preluând, parţial, ideea lui Dan Negruţ, utilizăm *deconstrucţia* în analiza textelor Anei Blandiana, dintr-o triplă perspectivă: “ca procedeu artistic, literar, anterior teoriei, conceptului formulat de Derrida, ca mod de lectură şi ca mod de interpretare".

BDD-A13011 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:29 UTC)

impreciziile, inconsistenţa acestora. Obiectivul principal al deconstrucţiei este contestarea capacităţii conceptelor, argumentelor şi discursurilor metafizicii occidentale (de la Platon la Heidegger) de a exprima şi a elucida adevărul. Iniţiată de filozoful francez Jacques Derrida, deconstrucţia a condus la apariţia deconstructivismului. (Notă: Definiţia este preluată din Dicţionarul enciclopedic ilustrat, Editura Cartier, 1999 – DEI.)"[2].

Iniţiatorul deconstrucţiei, Jacques Derrida, a explicat, în mai multe rânduri, termenul de deconstrucţie, legându-l, mai mult, de ideea de analiză profundă a unui text, decât de ideea, în sine, de demolare a textului, prin interpretarea care i se atribuie. Conform lui Derrida, ar fi, astfel, preferabil, să luăm termenul de *deconstrucţie* nu în sensul de a distruge ceva, de a desface, de a nimici, ci in acela de a analiza, în profunzime, nu superficial, structurile sedimentate, care formează elementul discursiv al propriei gândiri. Legat de această idee, în volumul 8 al enciclopediei *The Cambridge History of Literary Criticism – From Formalism to Poststructuralism,* se vorbeşte despre teoria deconstructivistă a lui Derrida, afirmându-se: "Cuvântul *deconstrucţie* joacă un rol la fel de mic, în scrierile lui Derrida, precum Abbau şi Destruktion au jucat în scrierile lui Heidegger[3]. *Deconstructivismul* a fost, iniţial, eticheta aleasă de către

[2] DEX 1998 = *Dicţionarul explicativ al limbii române,* Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan", Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 1998.

[3] *The Cambridge History of Literary Criticism, vol. 8, From Formalism to Poststructuralism,* Cambridge University Press, 1995, p. 9, "Cele mai multe dintre lucrările lui Derrida continuă o linie de gândire care începe cu Friedrich Nietzsche şi trece prin Martin Heidegger. Această linie de gândire este caracterizată printr-o repudiere, din ce în ce mai radicală, a aparatelor de gândire platoniciană, pe care Occidentul le-a moştenit de la Platon şi care au dominat gândirea europeană. Într-un pasaj memorabil în *Amurgul idolilor*, Nietzsche descrie "modul în care" lumea adevărată "a devenit o fabulă." Acolo, el schiţează o formă de dizolvare treptată a unui alt mod de gândire comună la Platon, la creştinism, şi de la Kant, modul de a gândi care contrastează Lumea fidelă a realităţii, cu Lumea Aparenţei, creată prin simţuri, sau Materie, sau Păcat, sau structura a înţelegerii umane. Expresiile caracteristice ale acestei alte lumi, această încercare de a scăpa de timp şi de istorie în eternitate, sunt ceea ce deconstructiviştii adesea numesc "opoziţiile binare tradiţionale": adevărat – fals, originale – derivate, unificat – diverse, obiectiv – subiectiv, şi aşa mai departe".

BDD-A13011 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:29 UTC)

Derrida, mai mult pentru a exprima propriile sale gânduri, aşa cum "existenţialism" a fost eticheta lui Heidegger pentru doctrinele de Fiinţă şi Timp. Dar, pentru că Derrida a fost făcut celebru (în ţările vorbitoare de engleză) nu de către colegii săi, filosofi, ci de către criticii literari (care au căutat noi modalităţi de lectură a textelor, mai degrabă, decât o nouă înţelegere a istoriei intelectuale), această etichetă a fost (în aceste ţări) ferm ataşată la o şcoală, la care Derrida este, mai degrabă, spre surprinderea şi amuzamentul lui, lider. Aşa cum este utilizat de către membrii acestei şcoli, termenul de *deconstrucţie,* pe termen lung, se referă, în primul rând, la modul în care unele caracteristici "accidentale" ale unui text pot fi văzute ca trădând, subminând, mesajul pretins a fi esenţial."[4].

La modul general, *deconstrucţia* reprezintă efortul de a redescrie, ca important, ceea ce metafizica a considerat ca secundar. Deconstrucţia este oarecum filosofia care nu spune nimic. Astfel, în loc de "moartea filosofiei", **Derrida** preferă să vorbească despre o limită, plecând de la care filosofia a devenit posibilă şi s-a definit ca "epistemé", funcţionând în interiorul unui sistem de constrângeri fundamentale, de opoziţii conceptuale în afara cărora ea devine impracticabilă. Acesta este spaţiul în care se pune problema "spunerii" şi "a voinţei-de-a-spune", de unde şi mărturisirea scopului lui **Derrida**: scrierea sa încearcă "să-nu-vrea-să-spună-nimic"[5].

---

[4] *The Cambridge History of Literary Criticism, vol. 8, From Formalism to Poststructuralism,* Cambridge University Press, 1995, p. 9.

[5] *Ibidem,* p. 10: „Lucru interesant, referitor la *deconstrucţie,* este că, în ciuda faptului că interpretările derridiene, în ele însele, sunt radicale, este dificil, totodată, de marcat locul unde exegeza explicativă a textului se opreşte şi de unde aspectul mai violent al deconstrucţiei începe. Deconstrucţia sesizează faptul că în orice text există puncte de ambiguitate şi de indecidabilitate, care nu permit o stabilizare de sens. De aceea, filosofia lui Derrida este una atât de bazată pe text şi, totodată, astfel, se poate înţelege cum termenii-cheie funcţionează prin schimbare (transfer?) de semnificaţie, în virtutea a ceea ce se deconstruieşte (pentru că punctele de ambiguitate se vor afla mereu în alt loc). Deconstrucţia are, însă, ca ţintă declarată, conceptele metafizicii (în speţă, disputa **Derrida** vs „metafizica prezenţei" sau logocentrismul), însă analiza conceptelor nu reprezintă decât o faţetă explicită, vizibilă, **Derrida** afirmând insistent că renunţarea la conceptele metafizice este simultan „necesară şi imposibilă". Conştientă că nu poate crea *ex nihilo* un limbaj nou, deconstrucţia se resemnează să împrumute numele vechilor „concepte meta-

BDD-A13011 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:29 UTC)

Prin *deconstrucţie,* Derrida *reconstruieşte,* în consecinţă, textul, dându-i o altă interpretare, printr-o analiză profundă, de substanţă, fără a-i respecta vechiul sens, oferit de normele tradiţionale. Astfel, *sarcina deconstrucţiei* ar consta în "alegerea conceptelor celor mai problematice şi manipularea lor ludică în limbaj"[6]. *Deconstrucţia canonului tradiţional* nu ar implica, astfel, conform lui Derrida, neapărat demolarea, în profunzime, a acestuia, cât, mai degrabă, *o schimbare de semnificaţie, în virtutea a ceea ce se deconstruieşte, conştientă fiind că nu poate crea ex nihilo, un limbaj nou, „*căci, dincolo de refuzul *totalităţii*, al *centrului* şi al *prezenţei*, importantă şi gravă este la Derrida, Paul de Man sau Hillis Miller absenţa *semnificatului însuşi*, adică *absenţa oricărui sens, care ar exista înaintea şi în afara textului*, a discursului, a limbajului, a scriiturii, respectiv a lecturii. Dispariţia, absenţa, negaţia acestui semnificat transcendental este la originea (dacă pot folosi aici acest termen) *nihilismului* deconstructivist şi a subversivităţii demersului său, subversivitate radicală pentru că sfârşeşte în autosubversivitate. Cum să reconstruieşti sau chiar să deconstruieşti texte care se deconstruiesc singure?"[7].

Concret, „*deconstrucţia* supune analizei şi pune la îndoială distincţiile conceptuale fundamentale sau opoziţiile, din filozofia occidentală, printr-o examinare detaliată a limbajului şi a logicii textelor

---

fizice", dar fără a le respecta sensul, conform normelor tradiţionale, ci, *au contraire*, sarcina ei constă în alegerea conceptelor celor mai problematice şi manipularea lor ludică în limbaj."

[6] *Ibidem,* p. 10.

[7] Cf. J. Hillis Miller, *Etica lecturii,* Bucureşti, Editura Art, 2007, în *Prefaţă,* p. 7: „Nu întâmplător, deconstructiviştii „duri" resping orice aserţiune concluzivă, orice referinţă la „adevăr" şi orice judecată asupra „erorii". Toate acestea constituie acte prezumţioase, iar prezumţia de fond este *totalizarea*. Nu numai conceptele de „teorie", de „metodă", de „teză" sau de „temă" sunt respinse ca forme de totalizare metafizică, dar şi, de pildă, orice discurs de escortă: prefeţe, postfeţe, note explicative etc. În prefaţa, pe care, totuşi, o scrie şi o intitulează *Hors-livre*, la cartea sa consacrată *Diseminării*, Derrida consideră că orice prezentare anticipativă este inadecvată şi inutilă din cauza exteriorităţii sale şi vede în pretenţia ei generalizantă „o confirmare lipsită de echivoc a metafizicii". (Interesant şi semnificativ este însă faptul că aliatul invocat de el în această discuţie e nimeni altul decât Hegel.)"

BDD-A13011 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:29 UTC)

literare şi filozofice. În studiile literare, *deconstrucţia* se manifestă prin parodie, ironie, pastişă. În polemicile cu privire la tendinţele intelectuale ale sfârşitului de secol XX, termenul de *deconstrucţie* a fost, uneori, folosit, în mod peiorativ, pentru a sugera scepticismul frivol sau chiar nihilismul, în timp ce, *în uzanţă populară*, termenul a ajuns să însemne *de-montare* / *des-facere* critică a modurilor de gândire tradiţionale şi a tradiţiei"[8].

Ioana Em Petrescu, în volumul său, *Modernism – Postmodernism. O ipoteză*[9]*,* leagă *deconstrucţia* şi *deconstructivismul* derridian de *postmodernitate*: „Ipotezele Ioanei Em. Petrescu asupra postmodernismului au drept punct terminus *postmodernismul deconstrucţiei* şi, în primul rând, al filosofiei lui Derrida, citită, şi aceasta, dintr-o perspectivă mai puţin obişnuită, în anii 1985-1989, când autoarea începe să proiecteze o carte fără şanse de publicare, o carte despre deconstrucţia „descoperită" de ea în SUA, în 1981-1983. Deja scrisorile trimise de-acolo mărturiseau, fugar, că modul său de a găsi puncte de interes, în deconstrucţie, contravenea opiniilor curente în criticismul american, ca şi în mediile universitare. Avem de-a face cu o perspectivă declarat polemică: „în opoziţie cu fidelitatea criticii deconstructiviste, mi se pare mai atrăgătoare o deconstrucţie a deconstrucţiei. În ciuda vehementei opoziţii a lui Derrida la ideea ca pseudoconceptele gramatologice să fie reapropriate filosofic, «sistemul» său nu pare opus oricărei ontologii, ci pare a participa, involuntar, la construirea unei noi ontologii, în care elementele esenţiale vin însă din direcţia ştiinţelor exacte, ontologie care are de regândit statutul fiinţei şi existentului, relaţia dintre timp, spaţiu şi substanţă şi, evident, statutul «subiectului», care se află în discuţie de mai bine de un veac."[10].

---

[8] Dan Negruţ, *lucr. cit.,* p. 7: „Fiind o formă de analiză relativ recentă, volumul *Despre Gramatologie* al lui Derrida fiind tradus şi lansat în România abia în iunie 2009, deconstrucţia a fost folosită ca iniţiativă teoretică radicală, în diverse arii ale ştiinţelor umane şi sociale, pe lângă filozofie şi literatură, cum ar fi psihanaliză, arhitectură, antropologie, teologie, feminism, teorie politică, istoriografie şi teoria filmului."

[9] Ioana Em. Petrescu, *Modernism – Postmodernism. O ipoteză,* Cluj - Napoca, Casa Cărţii de Ştiinţă, 2003.

[10] Ioana Bot, în *Ioana Em. Petrescu şi poetica postmodernismului,* Prefaţa Ioana Em. Petrescu, *op. cit.,* p. 15.

BDD-A13011 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:29 UTC)

Punând, în centru, *textul*, autoarea abordează manifestarea deconstructivismului, la nivel lingvistic "prin reconstituirea sumară a reperelor fundamentale, din gândirea lui Derrida"[11]. Astfel, autoarea îl încadrează pe Derrida, preluând propriul crez al acestuia, ca aparţinând la momentul „închiderii" unei epoci, ceea ce însemnează „închiderea metafizicii" sau a modelului gândirii europene, de la filosofia lui Platon şi logica lui Aristotel la fenomenologia lui Heidegger.[12] „Închiderea" nu e sinonimă cu „sfârşitul"; Derrida nu crede în „sfârşitul" sau în „moartea" filosofiei, după cum nu crede nici în posibilitatea de a descoperi „începutul", „originea" absolută a vreunui fenomen, „originea" şi „sfârşitul" fiind iluzii metafizice, într-un univers al devenirii pure; căci lumea lui Derrida este lumea unei perpetue deveniri, a unei perpetue „puneri în relaţie", fără puncte originare şi fără momente finale"[13].

Încercând să ofere o definiţie a *textului*[14] deconstructivist, sau,

[11] Ioana Em. Petrescu, *op. cit.,* p. 40, "Prezentarea mea – mărturiseşte autoarea – se bazează, în acest prim capitol, pe cele trei mari lucrări publicate de Derrida în 1967: *De la Grammatologie* (*Despre Gramatologie*), în punctul de plecare un eseu asupra concepţiei lui J.-J. Rousseau cu privire la relaţia dintre scriere şi limbaj: *La Voix et le phénomène* (Vocea şi fenomenul), subintitulat *Introducere în problema semnelor în fenomenologia lui Husserl* şi culegerea *L'écriture et la différence* (*Scrierea şi diferenţa*), la care voi adăuga mărturiile autorului, din cele trei interviuri, grupate, în 1972, în volumul *Positions*. Pentru perioada americană a lui Derrida şi pentru deconstructivismul american, folosesc, în primul rând, manifestul şcolii de la Yale, volumul lui Harold Bloom, Paul de Man, Jacques Derrida, Geoffrey Hartman şi J. Hillis Miller, *Deconstruction and Criticism* (1979).2.1."

[12] Concepţie formulată de Derrida, 1974 (capitolul *La fin du livre et le commencement del'écriture*) şi 1978 (*Freud and the Scene of Writing*).

[13] *Ibidem,* p. 41.

[14] Cf. DEX 1998 = *Dicţionarul explicativ al limbii române,* Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan", Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 1998, „Dicţionarele Explicative al Limbii Române găzduiesc mai multe definiţii ale conceptului de text, definiţii pe care le vom reproduce integral, în cele ce urmează. Astfel, DEX-ul spune că textul este: „TEXT, texte, s. n. 1. Ceea ce este exprimat în scris; cuprinsul unei opere literare sau ştiinţifice, al unui discurs, al unei legi etc. ♦ Fragment, parte dintr-o scriere. 2. Cuvintele unei compoziţii muzicale. 3. Literă de tipar cu un corp de 20 de puncte tipografice. – Din fr. *texte*, lat. *textus*". NODEX-ul completează: "TEXT ~e n. 1) Succesiune de propoziţii

BDD-A13011 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:29 UTC)

mai degrabă, o definiţie a *textului* din perspectivă deconstructivistă, Ioana Em. Petrescu îl raportează la alţi doi termeni, care intră în discuţie cu el, şi anume, *text vs carte* şi *text vs structură.* „Trebuie, însă, specificat faptul că, practic, Derrida pune, permanent, în opoziţie, *limba* (ca logos) cu *textul*. Textul, înţeles ca „ţesătură", „urzeală", „întreţesere" etc., adică înţeles ca termenul unei perpetue puneri în relaţie, se opune limbajului ca logos, ca sistem de cuvinte clar definite, de cuvinte-concept, purtătoare ale unor sensuri inteligibile şi stabile. Statutul logic al conceptului e anulat în momentul în care cuvântul, devenit „termen", îşi dizolvă fixitatea determinată de raportarea lui la un sens transcendent şi se lasă „ţesut", „marcat" de alţi termeni, perpetuu redefinit prin introducerea sa într-un sistem de relaţii: în textul înţeles ca „o reţea de referinţe textuale, […] fiecare aşa-zis «termen simplu» e marcat de urma altui termen"[15]. Găsind

sau de cuvinte, care constituie o comunicare (scrisă), construită conform regulilor unei limbi. 2) Fragment dintr-o scriere. 3) Parte verbală a unei compoziţii muzicale. /<lat. *textum*, fr. *texte*, germ. *Text*". În sfârşit, DN-ul afirmă că "TEXT s.n. 1. Ansamblul cuvintelor conţinute într-un document, o publicaţie, o tipăritură sau alt lucru scris. ♦ Scriere originală autentică, considerată în opoziţie cu notele, comentariile etc. ♦ Fragment dintr-o scriere. 2. Cuvintele unei bucăţi muzicale. 3. (Poligr.) Corp de literă de 20 de puncte tipografice. [< fr. *texte*, cf. lat. *textus*]".

[15] Derrida, 1981, p. 33, apud Ioana Em. Petrescu, *op. cit.,* p. 48: „Reţea", „ţesătură", „urzeală", „textură" – iată termeni icare desemnează, metaforic, dar şi etimologic, textul. Toate aceste metafore pun în lumină caracterul pur relaţional, care defineşte statutul textualităţii. Mai mult, termenul de „text" e înlocuit, uneori, prin acela de „operaţie textuală" sau „transformări textuale", – variante care subliniază apăsat caracterul dinamic al relaţiilor care alcătuiesc textul (de aici, şi posibilitatea echivalării textului – în accepţia dinamică menţionată – cu „scriitura" şi „scrierea" – cu dublul sens, adică, al termenului de „écriture"). Infinită operaţie de relaţionare a termenilor, „ţesătura" textuală se defineşte ca „text generalizat", care include şi transcende orice câmp textual particularizat. Relaţia text general – câmp textual particular e clarificată de Derrida în interviul acordat lui J.-L. Houdebine şi Guy Scarpetta: „Ceea ce eu numesc text este şi ceea ce, practic, înscrie şi debordează limitele unui asemenea discurs [conceptualizat – n.m.]. Există un atare text general pretutindeni unde acest discurs şi ordinea lui (esenţă, sens, adevăr,înţeles, conştiinţă, idealitate etc.) sunt debordate, adică pretutindeni unde autoritatea lor e redusă la poziţia de marcă într-un lanţ în care autoritatea crede […] că o guvernează. Acest text general nu e limitat la scrierile puse în pagină", care sunt „câmpurile" sale parţiale, istorice. „Punerea în abis" (autospecularitatea

BDD-A13011 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:29 UTC)

drept o particularitate a textului deconstructivist *fragmentarismul,* autoarea leagă această problematică de ideea de postmodernitate. Condiţia de *text neterminat*, sau de *text fragmentar,* a *textului deconstructivist,* are ca punct de plecare *manifestul* Şcolii critice de la Yale. "Ca atare, când decid să scoată un volum cu valoare de manifest al Şcolii critice de la Yale, autorii îşi propun să ofere o suită de studii pe baza unui unic text literar (poemul lui Shelley, *Triumful vieţii*), un text literar neterminat, întrerupt prin moartea autorului. Proiectul e trădat parţial; textul lui Shelley e doar amintit de J. Hillis Miller, ocolit de H. Bloom şi G. Hartman şi trecut parţial în umbră, prin comentarea în paralel cu un text din Blanchot, de J. Derrida. Proiectul iniţial al volumului, care e respectat integral în eseul lui Paul de Man (Shelley desfigurat) şi, parţial, în eseul lui Derrida (A supravieţui), defineşte însă, cu claritate, imaginea deconstructivistă a textului literar. Alegerea unui text neterminat e extrem de grăitoare. Condiţia de „neterminat" sau „fragmentar" a textului în discuţie este tratată ca o emblemă a naturii textului literar în sine, ca o emblemă a acelui text parţial care se apropie cel mai mult de statutul textului general. „Fragmentul" contrazice însăşi ideea de totalitate, de structură centrată, de limită. „Fragmentul" evidenţiază, prin excelenţă, ideea de ruptură, de discontinuitate, opusă organicismului tradiţional. Dar, după cum am văzut, condiţia reală a oricărui text parţial e aceea de fragment deschis spre textul general. Comentând poemul neterminat al lui Shelley, Paul de Man propune conceptul de „model textual mutilat", aplicabil în fond, prin extensie, oricărui text parţial citit în relaţie de dependenţă cu textul general. Pentru Paul de Man, „modelul textual mutilat" dezvăluie „rana sau ruptura ce zace ascunsă în toate textele". În „calitatea" de fragment a poemului lui Shelley, J. Derrida vede „calitatea de a fi neterminat" definitorie pentru orice text, calitate ce constă în „imposibilitatea de a fixa hotarele începutului şi sfârşitului lui"[16].

---

sau invaginarea) sunt aşadar embleme sintactice ale textului general în „câmpurile textuale particulare", pentru că ele sunt procedee de anulare a limitelor (a începutului şi a sfârşitului) textului."

[16] *Ibidem,* p. 52.

BDD-A13011 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:29 UTC)

J. Hillis Miller ne explică (după Nietzsche) dezarmant de „elementar" mecanismul de interpretare a unui astfel de text, *deconstructivist*, *fragmentar* şi *neterminat*: „Existenţa interpretărilor infinite ale oricărui text dovedeşte că lectura niciodată nu este un proces obiectiv de descoperire a sensului, ci este o introducere a acestuia în text, care în sine nu are nici un sens"[17].

„Prin Jacques Derrida, deconstructivismul american se apropie de tel-quel-ismul francez, fiind, ca şi acela, o teorie a textului. Acest aspect de teorie a textului, asupra căruia voi insista, mă şi determină să prezint accepţiile pe care *deconstructivismul* le da conceptului de "text". Câteva precizări se impun, însă, de la bun început. a. Deşi printre sursele lui Derrida figurează, alături de o filosofie (filosofia lui Heidegger şi a lui Nietzsche, în special), alături de psihanaliza lui Freud şi de semiotica lui Saussure (din care, filosoful francez a fructificat conceptul de *diferenţă*), componenta semiotică este secundară şi complet subsumată dominantei filosofice a sistemului. Deconstructivismul reprezintă, aşadar, o teorie a textului, orientată filosofic şi nu semiotic; b. Deşi consideră că obiectul propriu criticii este *limbajul operei*, deconstructivismul nu se reclamă de la lingvistică (pe care propune să o înlocuiască printr-o *gramatologie*), ci de la perspectiva heideggeriană asupra limbajului; c. Consonant evoluţiei ştiinţelor contemporane (fizicii posteinsteiniene, în primul rând), deconstructivismul neagă relaţia de neimplicare a „observatorului" în raport cu obiectul observat, relaţie care garanta caracterul „obiectiv" şi „ştiinţific" al cercetării, în accepţia, pe care secolul al XIX-lea o da ştiinţei, şi pe care semiotica o moşteneşte integral. Ca urmare, deconstructivismul refuză ideea de metalimbaj şi nu opune discursul critic discursului literar sau discursului filosofic, ci le unifică sub semnul unor „operaţii textuale" similare, care plasează critica la interferenţa literaturii cu filosofia"[18].

Deconstructivismul – un nod de legătură, va intitula Andreea Deciu articolul publicat în « România Literară », articol în care autoarea încearcă să stabilească atât influenţele, cât şi noile direcţii,

[17] *Ibidem,* p. 11.
[18] *Ibidem,* p. 46.

BDD-A13011 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:29 UTC)

pe care le va impune acest manifest, la întreg nivel artistic. Eseul insistă asupra faptului că, în literatură, trebuie să percepem deconstructivismul, în primul rând, ca o modificare la nivelul limbajului: « Ce rol a jucat deconstructivismul în toate acestea? Dacă e să-i dăm crezare lui Hillis Miller, unul central. Pentru deconstructivist, literatura înseamnă înainte de orice limbaj, ce însemnase de fapt şi pentru Noua Critică ori structuraliştii europeni. Pornind de la remarca lui Paul de Man – cuvintele au o energie uriaşă care le permite să făptuiască aşa-numita „materialitate a istoriei" – deconstructivismul nu caută să descopere literaturitatea unui text, ci literaturitatea limbajului, prin literaturitate înţelegîndu-se structură, dar şi capacitate performatoare, vitalitate, trecere aproape insesizabilă a cuvintelor în fapte. În vreme ce pentru o critică sociologizantă sau ideologică, literatura reflectă fenomene exterioare de fapt ei, pentru deconstructivism ea le modelează. Altfel spus: Hillis Miller nu contestă relevanţa literaturii în chestiuni mai generale precum istorie, societate sau identitate, numai că premisa lui şi a metodei pe care o reprezintă este că asemenea chestiuni pot fi mai bine înţelese odată ce mecanismul limbajului (în care sînt inevitabil concepute) e mai bine înţeles. În acest scop menirea literaturii devine de o importanţă uriaşă (…) Metoda ca atare, felul în care deconstructivismul propune studierea limbajului, în texte literare şi apoi prin extensie în alte discipline, este preluată masiv din retorica clasică. Paul de Man a fost eminamente un retorician. Paradoxul fascinant ale deconstructivismului este că apelează la arsenalul consacrat al criticii intrinseci (căci retorica e fundamental o metodă intrinsecă, deşi îşi recunoaşte dimensiunile kairotice, priza la moment) pentru a promova idealurile unei critici extrinseci, subtil amendate. Tocmai de aceea, în mare măsură deconstructivismul este, oricât de mult şi-ar fi pierdut din popularitate, puntea care leagă principalele momente din istoria criticii şi teoriei literare a secolului XX. J. Hillis Miller - Theory Now and Then, Duke University Press, Durham 1991, 405 pag. »[19].

[19] Sursa: http://www.romlit.ro/deconstructivismul_-_un_nod_de_legtura, România Literară, nr. 16 (2001).

BDD-A13011 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:29 UTC)

Pornind de la această teorie, cum că deconstructivismul pune accentul pe studiul limbajului, în analiza textelor literare, ne propunem să identificăm ce a preluat acest curent din modernism, şi, implicit, ce a transmis postmodernismului.

Teoria propusă de Hillis Miller, cum că deconstructivismul preia studiul central al limbajului, de la structuralişti europeni, menţinută, ulterior, şi de poststructurali şi, este susţinută de o explicaţie argumentată a acestuia, despre care, la noi, va discuta şi Mircea V. Ciobanu, în articolul *Avatarurile exerciţiului hermeneutic,* publicat în revista „Sud Est Cultural – Revista de Artă, Cultură şi Civilizaţie", nr. 4/ 2006: „Aspectul particular cel mai evident al *poststructuralismului* este *deconstructivismul.* Cuvînt cu două prefixe, „de-" şi (de) „con-", curentul reprezintă în primul rînd critica unor opoziţii ierarhice din gîndirea „obişnuită", tradiţională. Aceste opoziţii sînt tratate ca dogmatice, ne-naturale, produse chiar de discursurile care le descriu. Esenţial în investigarea unui text este, de exemplu, „ademenirea la suprafaţă a forţelor conflictuale de semnificaţie dintr-un text", sau altfel spus, investigarea tensiunii dintre mecanismele de semnificaţie. După Derrida, deconstrucţia ca principiu fundamental al analizei textului este descoperirea contradicţiei interioare a textului, identificarea „sensurilor reziduale", „dorminde", sau rămase ca moştenire din practicile discursive vechi, întărite în limbă în forma stereotipurilor gîndirii şi transformate (inconştient) de către autor în clişee. Refuzînd posibilitatea unei singure interpretări corecte a textului, reprezentanţii Şcolii din Yale (de exemplu) susţin teza conform căreia orice interpretare va fi inevitabil greşită. Postulat: Oricare discurs este iluzoriu; limbajul critic este relativ, imanent greşit, retoric şi metaforic ca şi cel al literaturii (din cauza ambiguităţii şi duplicităţii textului literar); literatura şi critica au misiuni similare. Punct. Să mai amintim aici de principiul subiectivităţii în interpretarea textului? Mai ales că sfatul Şcolii din Yale este simplu şi... permisiv: criticul/scriitorul trebuie să se lase în voia unui joc liber (cu „mărgelele de sticlă", aş spune) de interpretare activă"[20]. În

[20] Mircea V. Ciobanu, *Avatarurile exerciţiului hermeneutic,* în „Sud Est Cultural – Revista de Artă, Cultură şi Civilizaţie", nr. 4/ 2006.

BDD-A13011 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:29 UTC)

completare, "Poststructuralismul – este definit de acelaşi autor – ca un poliedru critic cu tot atîtea faţete cîte are şi postmodernismul în literatură, în ansamblu, fiind sceptic, în privinţa fundamentării raţionale a fenomenelor (fie ele chiar literare sau culturale). Orice schemă explicativă (poststructuralism înseamnă mai curînd antistructuralism) este privită ca o „mască a dogmatismului", ca o manifestare a metafizicii (gîndindu-ne în acest sens la principiile cauzalităţii, identităţii, adevărului). Raţionalismul este poreclit drept un „imperialism al gîndirii". De fapt, postructuralismul, un fel de „nihilism al teoriei", reprezintă relativismul şi scepticismul filozofic radical (un fel de întruchipare a „îndoielii epistemologice").

Există, alături de un canon al textului literar, un canon al criticii literare. Ioana Em. Petrescu vorbeşte despre o *critică deconstructivistă,* similară canonului critic, care, asemenea textului deconstructivist, nu presupune neapărat o demolare. Astfel, "critica (sau lectura) de tip deconstructivist nu are, deci, ca proiect dezvăluirea structurii ascunse a textului prin rezolvarea contradicţiilor sale, ci, dimpotrivă, identificarea şi exacerbarea acestor contradicţii; adică, în termenii pe care i-am propus, critica deconstructivistă nu reduce textul general la dominanta câmpului textual particular, ci dinamitează structurile de suprafaţă ale acestuia din urmă, pentru a reconstitui textul general. E adevărat că textul general, autoreferenţial prin definiţie, nu se rosteşte decât pe sine însuşi; e adevărat deci că, în ultimă analiză, lectura deconstructivistă va identifica perpetuu motivul *ne varietur* al autoreferenţialităţii în dosul oricărui text. Rezultatul demersului deconstructivist mi se pare decepţionant prin monotonie şi previzibil"[21].

[21] Ioana Em. Petrescu, *op. cit.,* p. 52-53: "Procedura însăşi e, în schimb, spectaculoasă, deoarece căile de trecere de la textul particular la textul general rămân imprevizibile şi dau măsura talentului critic. Iată, în acest sens, reconstituite, pe scurt, procedurile a doi critici, cuprinse în volumul citat: lectura paralelă a unui text din Shelley (*The Triumph of Life*) şi a unui text din Blanchot (*L'arrêt de mort*) îi prilejuieşte lui Derrida formularea proiectului unei „lecturi exhaustive". O atare lectură ar cuprinde, mai întâi, elementele (textualiste) diseminate în operele unui autor. O a doua etapă (lectura de tip „palimpsest") ar suprapune motivele identificate în operele a doi scriitori, care se citesc una prin alta. În cele din urmă, fiecare text particular s-ar putea defini ca o „maşină de

BDD-A13011 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:29 UTC)

Dincolo de manifestarea textuală, lingvistică, fenomenul *deconstructivismului* are o altă manifestare extinsă, la nivel artistic. Astfel, *deconstructivismul* îşi începe manifestarea în arhitectură, fiind numit uneori chiar şi *deconstrucţie*. *Deconstructivismul* constituie o direcţie de dezvoltare a arhitecturii postmoderne, începută la sfârşitul anilor 1980. Este caracterizat de ideea de non-liniaritate a procesului de design şi de proiectare, precum şi de manipulări ingenioase ale formelor, continuităţii şi structurilor suprafeţelor exterioare ale clădirilor. Deconstructivismul apelează la aparenta nerespectare a geometriei euclidiene, sugerând volumetrie ne-euclidiană, servind astfel la "dizlocarea" şi "distorsionarea" elementelor arhitecturale, dar mai ales a faţadei şi a întregii suprafeţe exterioare a clădirii. Finalizarea aspectului final vizual este caracterizată de impredictibilitate şi haos controlat.

Unii dintre arhitecţii implicaţi în mişcarea deconstructivistă au fost influenţaţi de scrierile filozofului francez Jacques Derrida şi de ideea sa filozofică de deconstrucţie, deşi gradul concret de influenţare al acestora este o problemă de dezbătut, în timp ce alţi arhitecţi au fost influenţaţi de multiplele dezechilibre geometrice ale mişcării artistice sovietice programatice a anilor 1930, *Constructivism*. Există, de asemenea, referiri multiple ale deconstructivismului la alte mişcări artistice importante ale secolului XX: modernism, postmodernism, expresionism, cubism, minimalism şi artă contemporană. Oricum, încercarea generală a mişcării deconstructiviste este de a realiza progresul arhitecturii înspre o direcţie neexplorată pînă la începutul anilor 1980, aceea a ignorării regulilor constrictive anterioare, "funcţia determină forma", "purism", "fidelitate faţă de materialele folosite" şi altele similare. Evenimentele importante care

---

citit" cu mai multe „capete de lectură", fiecare apt să înscrie textul dat într-o reţea textuală diferită (…) Aş mai semnala faptul că, deşi aspectele practice ale criticii deconstructiviste sunt adesea decepţionante prin caracterul lor repetitiv şi previzibil, perspectiva teoretică deconstructivistă, reunificând critica şi filosofia (îndelung despărţite prin psihologie, lingvistică şi semiotică), oferă sugestii înnoitoare şi, ceea ce mi separe mai important, participă – inconştient – la construirea unui nou model al gândirii, consonant celui din ştiinţele contemporane, din fizica cuantică sau din logicile nonaristotelice."

BDD-A13011 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:29 UTC)

au marcat mişcarea deconstructivistă includ *concursul de design arhitectural* din anul 1982 din Parc de la Villette (şi mai ales *lucrările lui Jacques Derrida* şi *Peter Eisenman, respectiv lucrarea câştigătoare a lui Bernard Tschumi*), *expoziţia* organizată la Museum of Modern Art, *Deconstructivist Architecture*, în 1988, în New York City de către Philip Johnson şi Mark Wigley şi *deschiderea din 1989 a Wexner Center for the Arts, Columbus, Ohio, designat de Peter Eisenman*[22].

La fel ca şi textul deconstructivist, dominat de fragmentarism şi de o aparentă non-liniaritate şi chiar haos, deconstructivismul în arhitectură se caracterizează prin idei legate de fragmentare, printr-un interes deosebit faţă de manipularea suprafeţei sau a imaginii structurii, prin forme non-rectilinii, care au scopul de a distorsiona şi de a disloca unele elemente ale arhitecturii, precum structura şi învelişurile. Imaginea vizuală finală a unei clădiri, ce se ghidează după principiile deconstructivismului, se caracterizează printr-o imprevizibilitate stimulantă şi printr-un haos controlat. Este acelaşi haos care îl declanşează şi Friedrich Nietzsche prin al său: „Dumnezeu a murit!", sintagmă care marchează începutul modernismului şi al haosului aparent, care se va presupune că va urma. Non-existenţa valorilor sau a unui reper de referinţă, în care oamenii să creadă şi de care să se lege, duce, automat, la dezordinea universală, care, la nivel beletristic, coincide cu aparenta *dezordine* textuală.

22 Informaţii preluate din: *Sursa: http://ro.wikipedia.org/wiki/Deconstructivism*. „Deconstructivismul din arhitectura contemporană este în opoziţie cu raţionalitatea ordonată din arhitectura modernistă. Relaţia sa cu arhitectura postmodernă este de asemenea una de contrarietate. Arhitecţii postmodernişti şi cei deconstructivişti în stare născîndă au publicat studii teoretice în revista profesională „Oppositions" (apărută între 1973 – 1984), marcând astfel începutul unei rupturi definitive între aceste mişcări. Poziţia deconstructivismului a fost una critică şi confruntaţională împotriva arhitecturii şi a istoriei acesteia, dorind o arhitectură a dez-articulării şi dez-ansamblării. Poziţia postmodernismului a fost o reîntoarcere la îmbrăţişarea tuturor referirilor istorice la eclectism şi ornament, în timp ce deconstructivismul refuză aceste acceptări. Acest refuz aliniază într-un fel arhitectura deconstructivistă cu anti-istorismul multor opere moderne, fiind totodată o parte a definiţiei noii mişcări".

BDD-A13011 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:29 UTC)

Dicţionarul enciclopedic ilustrat[23] propune, pentru *deconstructivism,* următoarea definiţie: „*DECONSTRUCTIVÍSM* s.n. (cf. engl. *deconstructive* [analysis], după *constructivism*). Şcoală (teoretică şi practică) în critica filozofică şi literară, întemeiată pe deconstrucţie, conturată în cultura americană după 1970, cu un impact deosebit asupra gândirii şi practicii literare. Utilizat de J. Derrida în mai multe lucrări, deconstructivismul literar proclamă eliberarea limbajului figurat de necesitatea de a exprima un adevăr şi deschide posibilităţi nelimitate interpretării, care nu mai este obligată să ţină cont de intenţia autorului sau de alte determinări exterioare textului ca surse ale semnificaţiei." Ne oprim asupra ideii cum că „(*deconstructivismul – n. n.)* literar proclamă eliberarea limbajului figurat de necesitatea de a exprima un adevăr şi deschide posibilităţi nelimitate interpretării, care nu mai este obligată să ţină cont de intenţia autorului sau de alte determinări exterioare textului ca surse ale semnificaţiei"[24], încercând să stabilim o corelaţie între *deconstructivism* şi *postmodernism.*

[23] *Dicţionarul enciclopedic ilustrat* (DEI), Bucureşti, Editura Cartier, 1999.
[24] *Ibidem.*

BDD-A13011 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:29 UTC)